

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ АДМІНІСТРАТИВНО-ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Олександр Анатолійович ТРОЯНСЬКИЙ,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри права та правового регулювання
авіаційної діяльності Львівської академії НАУ*

Стан законності та правопорядку в державі обумовлюється належним виконанням правоохоронними органами покладених на них завдань і функцій. У правоохоронній діяльності використовуються, як правові, так і не правові засоби (організаційні, виховні тощо). Серед правових засобів особливе місце належить державному примусу та його складовій – адміністративному примусу. В системі адміністративного примусу значну роль у попередженні адміністративних правопорушень відіграють адміністративно-запобіжні заходи.

На сьогодні законодавством України не закріплена система адміністративно-запобіжних заходів, оскільки зазначені заходи досить різноманітні і передбачені в значній кількості нормативних актів, що породжує багато проблем як в теоретичному їх осмисленні, так і у практичному використанні.

На відміну від адміністративних стягнень запобіжні заходи не виконують функції покарання особи, до якої вони застосовуються. Ці заходи, не маючи карального характеру, не потребують встановлення вини правопорушника як обов'язкової умови їх застосування [1, с. 75].

На відміну від заходів адміністративного припинення, адміністративно-запобіжні заходи не переривають безпосередньо правопорушення, а попереджують, відвертають його вчинення.

Є. О. Безсмертний та А. Т. Комзюк визначають ці заходи, як комплекс заходів впливу морального, фізичного, організаційного та іншого характеру, які дозволяють виявляти і не допускати правопорушення, забезпечувати громадський порядок і громадську безпеку за різних надзвичайних обставин [2, с. 31; 3, с. 76].

Підставами застосування адміністративно-запобіжних заходів можуть бути реальне припущення про намір особи скоїти правопорушення, протиправну дію, виникнення обставин, що погрожують громадській та особистій безпеці громадян, що супроводжуються насильством та інші надзвичайні ситуації, що ставлять під загрозу життя і здоров'я населення і вимагають проведення аварійно-рятувальних і відновлюваних робіт [4, с. 98].

Залежно від мети застосування адміністративно-запобіжні заходи поділяють на: 1) заходи, які застосовуються для попередження чи виявлення конкретних правопорушень; 2) заходи, які застосовуються для забезпечення громадського порядку і громадської безпеки [5, с. 101].

Особливістю адміністративно-запобіжних заходів є те, що вони не пов'язані із вчиненням особами правопорушень, їх використання допускається й за відсутності останніх. В окремих випадках ці заходи застосовуються у зв'язку з вчиненням правопорушення, але направлені не безпосе-

редньо на правопорушників, а на інших осіб з метою забезпечення їх безпеки. Крім того вони є заходами примусового впливу на різних осіб, тобто примусовий характер цих заходів полягає у реалізації владних і односторонніх дій, які не погоджуються з протилежною стороною.

До заходів, які застосовуються для попередження чи виявлення конкретних правопорушень відносяться: перевірка документів особи; опитування особи; поверхневий огляд особи, речі, транспортного засобу; зупинення транспортних засобів; входження на земельні ділянки, в жилі та інші приміщення громадян тощо.

На практиці адміністративно-запобіжні заходи найчастіше застосовуються правоохоронними органами, але в останній час держава делегувала частину функцій по застосуванню окремих запобіжних заходів і недержавним структурам, таким як громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону, служби безпеки спортивної споруди (футбольного клубу), суб'єкти охоронної діяльності, служби авіаційної безпеки авіаційних суб'єктів тощо.

Працівникам правоохоронних органів, крім звичайних умов, дуже часто доводиться діяти в надзвичайних, особливих умовах, викликаних різноманітними явищами соціального, природного, техногенного та воєнного характеру.

З метою забезпечення громадського порядку і громадської безпеки за різних надзвичайних обставин працівники правоохоронних органів наділені повноваженнями щодо застосування таких адміністративно-запобіжних заходів: 1) тимчасове обмеження доступу громадян на окремі ділянки місцевості та об'єкти; 2) обмеження (заборона) руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних шляхів); 3) використання транспортних засобів і засобів зв'язку, які належать підприємствам, установам і організаціям.

У статті 33 Конституції України [6] закріплено, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Крім того, в ст. 39 Основного Закону передбачено, що обмеження щодо реалізації права громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Такі адміністративно-запобіжні заходи як тимчасове обмеження доступу громадян на окремі ділянки місцевості та об'єкти, а також обмеження (заборона) руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних шляхів застосовується працівниками правоохоронних органів з метою забезпечення: державної таємниці; вимог режиму; національної безпеки; громадського порядку; громадської безпеки; охорони життя і здоров'я людей, а також захисту їх прав і свобод; збереження речових доказів.

Підставою застосування даних адміністративно-запобіжних заходів є виникнення надзвичайних ситуацій соціального (втеча з-під варти осіб, затримання злочинців, порушення громадського порядку під час масових за-

ходів), техногенного (аварії, катастрофи, пожежі), природного (стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія) та воєнного (збройна агресія, загроза нападу тощо) характеру.

Момент примусу при обмеженні або забороні доступу полягає в тому, що громадяни, незалежно від їх волі і бажання, не можуть потрапити на окремі ділянки місцевості чи об'єкти, а спроби проникнути на них розцінюються як правопорушення, в результаті чого можуть застосовуватися інші заходи примусу [3, с. 168].

У зв'язку з тим, що в діючих законодавчих актах підстави та порядок застосування адміністративно-запобіжних заходів детально не визначені, або визначені лише в підзаконних нормативних актах, під час їх застосування на практиці посадовими особами допускаються порушення прав і свобод громадян. Досить часто посадові особи при застосуванні запобіжних заходів не повідомляють громадянам про причини застосування до них таких заходів, а також не доводять до їх відома нормативно-правові акти, на підставі яких вони застосовуються, що в свою чергу породжує конфліктні ситуації між громадянами та посадовими особами.

В останній час положення про підстави та порядок застосування превентивних заходів знайшли своє законодавче закріплення лише в розділі V Закону України «Про Національну поліцію» [7].

Відповідно до ст. 19 Конституції України [6] правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

З метою забезпечення прав та свобод громадян важливе значення має детальне законодавче закріплення у законодавчих актах, які регламентують діяльність органів державної влади та недержавних установ щодо застосування примусових заходів: переліку уповноважених посадових осіб, які мають право застосовувати зазначені вище заходи; підстав та порядку їх застосування; необхідності повідомлення громадян посадовими особами про причини застосування до них заходів примусу та доведення до їх відома нормативно-правових актів, на підставі яких застосовуються зазначені вище заходи.

Список використаних джерел:

1. Салманова О. Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2002. 232 с.
2. Безсмертний Є. О. Адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються органами внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / . – Харків, 1997. 176 с.
3. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / за ред. О. М. Бандурки. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. 336 с.
4. Административное право России / в 3 ч. : учебник. / гл. ред. А. П. Коренев. Москва : Щит-М, 1999. Ч.1. 280 с.
5. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2002. 408 с.

6. Конституція України: Закон України від 28 чер.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.12.2020).

7. Про Національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 06.12.2020).